

İyilik: Adalet ve Merhamet Dengesi

İyilik, bir ticaret değildir; bir muhasebe defterine yazılan alacak–verecek kalemi hiç değildir. O, insanın iç dünyasında kök salmış bir hakikatin dışavurumudur. Karşılık bekleyen davranış, görünürde iyilik gibi dursa da özünde beklentinin gölgesini taşır. Oysa gerçek iyilik, karakterin sessizce konuşmasıdır. İnsan, kim olduğunu en çok kimse görmezken yaptığı tercihlerle ortaya koyar.

Ruhani açıdan bakıldığında iyilik, insanın yaratılış özüne sadakatidir. İlahi kaynaklı bir merhamet anlayışında iyilik, karşı tarafın tutumuna göre şekillenmez; insanın kendi içsel istikametine göre belirlenir. Kötülüğe kötülükle karşılık vermek, içgüdünün ve nefsin kolay yoludur. Fakat merhamet ve adalet arasındaki denge, insanın ruhsal olgunluğunu gösterir. Merhamet, kalbin yumuşaklığını; adalet ise vicdanın doğruluğunu temsil eder. Sadece merhamet, sınır tanımayan bir duygusallığa dönüşebilir; sadece adalet ise katı ve mekanik bir ölçüye indirgenebilir. İnsan, bu iki ilkenin dengesinde kemale erer. Çünkü hakikî erdem, duygularla ilkelerin, kalple aklın ahenk içinde çalışmasıdır.

Felsefi düzlemde iyilik, erdem etiğinin merkezindedir. Antik çağdan beri filozoflar, insanı insan yapanın dışsal başarılar değil, içsel erdemler olduğunu vurgulamıştır. İyilik, bir sonuç değil, bir varoluş biçimidir. Eğer iyiliği karşılık için yapıyorsa, aslında bir çıkar sözleşmesi kurulmuş olunur. Bu durumda ahlâk, pazarlığa dönüşür. Oysa erdem, koşulsuzlukla anlam kazanır. İnsan, kötülüğe kötülükle cevap verdiğinde döngüyü sürdürür; fakat adalet ve merhamet dengesinde bir tutum aldığında o döngüyü kırar. Böylece etik bir yükseliş başlar. Çünkü kötülük refleksiftir; iyilik ise bilinçli bir tercihtir.

Sosyolojik açıdan ise iyilik, toplumsal dokunun harcıdır. Bir toplumda herkes davranışlarını karşılık beklentisi üzerine kurarsa, güven zayıflar. Güvenin olmadığı yerde ise sürekli bir hesaplaşma kültürü doğar. Oysa karşılıksız iyilik, sosyal sermayeyi güçlendirir. Adalet duygusu toplumun düzenini sağlarken, merhamet duygusu o düzenin insani kalmasını temin eder. Sadece hukukla ayakta duran bir toplum sertleşir; sadece duygusallıkla yürüyen bir toplum ise dağılır. Sağlıklı bir toplumsal yapı, adaletin omurgası ile merhametin kalbini bir arada taşır.

Kötülüğe kötülükle karşılık vermek kolaydır; çünkü öfke hızlıdır. Fakat insanı insan yapan, hız değil, bilinçtir. Tepki vermek doğaldır; ölçülü davranmak ise kültürdür. İnsanın medeniyet

yolculuğu, içindeki ham dürtüleri terbiye etme sürecidir. Bu yüzden iyilik, sadece bireysel bir ahlâk tercihi değil; aynı zamanda medeniyet inşasının temelidir.

Gerçek karakter, kriz anında ortaya çıkar. Haksızlığa uğradığında adaletle hareket edebilen, incindiğinde merhameti kaybetmeyen kişi, içsel bütünlüğünü korur. Çünkü iyilik, karşıdakinin tutumuna göre değişen bir strateji değil; insanın kendine verdiği bir sözdür.

Sonuçta iyilik, insanın kendine sadakati; adalet ve merhamet dengesi ise insanlığın en rafine hâlidir. Bu dengeyi kurabilen kişi, hem ruhani derinlik kazanır hem felsefi tutarlılık elde eder, hem de toplumsal güvenin taşıyıcısı olur. Ve belki de en önemlisi, başkasına iyilik yaparken aslında kendi varlığını yüceltir. Çünkü iyilik, önce yapanı inşa eder.

Yusuf Beđtaş

www.karyohliso.com